

Paraat per Prent

Paraat per Prent

Voorwoord

Gewoontegetrouw brengt de dienst Humanistisch Geestelijke Verzorging (HGV) bij de krijgsmacht in december een zogenaamd 'jaarboekje' uit. Een traditie die in de loop der jaren heeft geleid tot een grote verscheidenheid aan uitgaven. Zo verschenen er o.a. themaboekjes over diverse onderwerpen, fotoboeken, stripverhalen en gebundelde 'columns'.

Dit jaar hebben we gekozen voor een vorm die we nog niet eerder in de reeks aantreffen, namelijk een cartoon-boek. Waar vele bladzijden tekst soms nauwelijks in slagen, duidelijk maken waar het om draait, lukt dat een goede cartoonist vaak wel in één tekening. Zolang het om betrekkelijk onschuldige, alledaagse dingen gaat is de spotprent vrij vriendelijk van toon, gaat het echter om aanzienlijk verderreikende zaken dan kan de cartoon vol venijn zitten. Beide genres zal men in deze selectie 'Paraat per Prent' aantreffen.

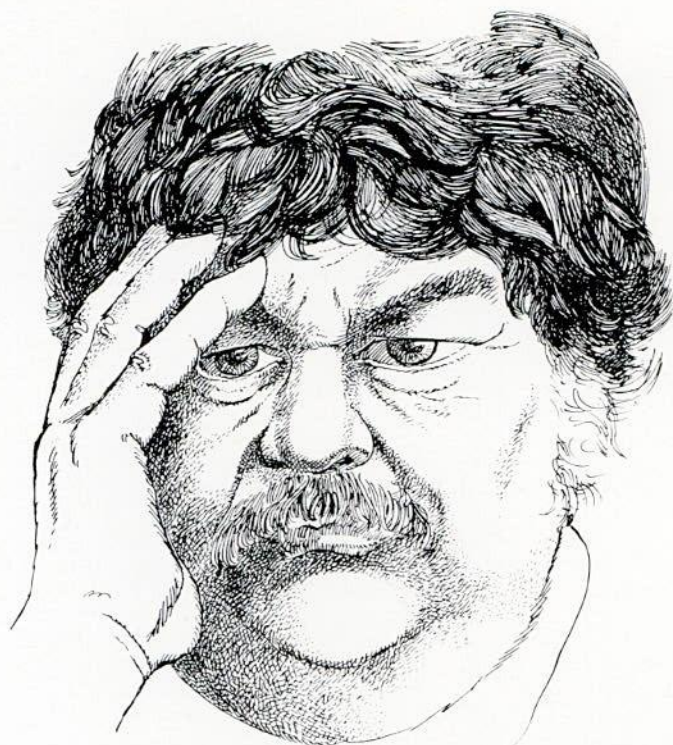
De tekenaar van deze cartoons is de vaste tekenaar van EGO, Willy Lohmann. Zo'n kleine twintig jaar werkt hij nu al mee aan het maandblad van de dienst HGV. Zo verschenen er in de afgelopen jaren ettelijke honderden tekeningen van zijn hand in ons blad. Het lag dan ook voor de samenstellers van dit boekje voor de hand, nadat gekozen was voor een cartoonboek, een selectie te maken uit het eerder in EGO verschenen werk van Willy Lohmann. Omdat wellicht velen, zowel onder de bewonderaars als de tegenstanders van zijn werk, geïnteresseerd zijn in de mens achter de tekening, laten we aan de keuze een vraaggesprek vooraf gaan.

De samenstellers zijn bij de selectie uitgegaan van twee criteria, te weten de tijdloosheid van het onderwerp en de relatie met de mensen in de krijgsmacht.

Spotprenten zijn zelden genuanceerd. „Als tekenaar moet je nu eenmaal een beetje chargeren om je bedoeling over te laten komen. Dat mag”, zegt Willy Lohmann en dat vinden wij ook. Dat hoeft nog geenszins in te houden dat een tekening 'de' werkelijkheid weergeeft, maar veeleer is op te vatten als een waarschuwing dat het geen werkelijkheid wordt. In die zin kunnen de cartoons in deze uitgave tot nadenken stemmen en zeer wel ook een aanzet geven tot een gesprek. Uitgaande van deze gedachtengang past de uitgave van een jaarboekje als 'Paraat per Prent' heel goed binnen het raam van de humanistisch geestelijke verzorging.

*De samenstellers,
Wim Heijen
Frank Spoelstra.*

Zeist, december 1985

Willy Geert Lohmann werd op 7 mei 1936 geboren in Zutphen. Al spoedig vertrokken zijn ouders naar Utrecht, waar Willy zijn hele jeugd en jongensjaren doorbracht. Nu woont hij al weer ruim 25 jaar, met vrouw, zoon en dochter op een woonboot in Halfweg, tussen Haarlem en Amsterdam. Daarnaast brengt hij enige malen per jaar zijn 'vakanties' („vakantie hoeft ik niet", aldus Lohmann, „en al helemaal niet naar het buitenland, maar voor vrouw en kinderen is Schiphol hier lekker dichtbij") tekenend en schilderend door in een zomerhuisje zonder telefoon en televisie in Drente.

Willy Lohmann kreeg vooral bekendheid met zijn strip 'Kraaienhove', waarvan het dagblad Het Parool tussen 1961 en 1972 maar liefst 50 verhalen publiceerde. Verder verschenen er tussen 1959 – toen Lohmann op 23-jarige leeftijd als freelance tekenaar voor zichzelf begon – en 1980 talloze stripverhalen van zijn hand in diverse bladen, zoals Het Algemeen Dagblad, Libelle, De Spiegel, Okki, Pep, Donald Duck, De Nieuwe Revu (Liselore!) en vele andere. Bovendien werkte hij mee met cartoons, politieke prenten, korte verhalen en illustraties aan o.a. het Amsterdamse universiteitsblad Folia Civitatis, Vara-gids, Consumentengids, Nieuwsnet en met korte strips aan o.a. Taptoe, Jippo, Mad en De Vrije Balloen. Dan zijn er nog een tiental boekuitgaven, waaronder de strips Kraaienhove en Liselore.

Na het maken van dagstrips bijna 15 jaar onderbroken te hebben, heeft Lohmann dat werk dit jaar hervat en zo verschijnen de verhalen over de amateur-detective Marco Silvester nu weer dagelijks in de Leeuwarder Courant en de Arnhemse Courant. Melden wij tenslotte dat Lohmann – naast zijn bijna 20-jarige medewerking aan ons maandblad EGO – al twee maal eerder 'jaarboekjes' voor de dienst HGV bij de krijgsmacht verzorgde, te weten in 1973 en 1975 met stripverhalen over agressie en leiderschap (met teksten van Frits Bekkers).

WILLY LOHMANN

Soms zijn je tekeningen luchtig, vrolijk en soms zijn ze ook wel 's wat gemeen. Hoe is nu eigenlijk de mens Willy Lohmann?

Nou, ik moet zeggen, de laatste tijd slaat bij mij wel een bepaalde somberheid toe. Al wat ik zo lees en hoor stemt mij niet vrolijk over onze vooruitzichten. Je compenseert dat misschien als tekenaar door vanuit een bepaalde stemming te werken; je moet niet gaan zitten met het idee: nu ga ik een harde tekening maken of één om te shockeren. Ik teken iets, giet een gedachte in een vorm en dan denk ik soms pas halverwege: da's wel geschikt voor dit of dat blad. Ik ga dus beslist niet zitten om een trap te gaan uitdelen aan deze of gene.

Ik voel mezelf een verteller, die daarvoor het woord en de tekening benut. Liefst het laatste, want ik denk in tekeningen. Alles was ik denk, zie, tegenkom, wordt direct omgezet in tekeningen, in m'n hoofd. Bijvoorbeeld: ik werk in de tuin en denk: volgend jaar verkiezingen, en ik zie een politicus voor me, die in een rede dingen belooft. Dan loop ik naar binnen, leg dat in een paar krabbels vast en later is dat wel weer eens bruikbaar om uit te werken. Ik droom ook tekeningen bij wijze van spreken; dan word ik wakker, sta op en krabbel die droom in een paar woorden neer, slaap weer door en zie de volgende dag wel of ik er wat mee kan. Ik heb niet de illusie met tekeningen de wereld te kunnen verbeteren of zelfs maar mensen tot andere gedachten te kunnen brengen.

Maar de vraag was, kun je de mens Willy Lohmann typeren? De goedmoedige dikkerd? Of toch eigenlijk een terpentijnepisser?

Nou, goedmoedig...? Tja, ik zal nooit proberen haat aan te wakkeren... dat funktioneert toch niet... en bovendien denk ik dat problemen praktisch altijd langs een goedmoedige weg zijn op te lossen. Ik kan me eigenlijk geen zaken voorstellen, voor de oplossing waarvan geweld noodzakelijk is. Bij aktiegroepen pleit ik ook altijd voor een geweldloze aanpak om het doel te bereiken.

En een terpentijnepisser ben ik zeker niet. Zoals de Franse tekenaar Siné bijvoorbeeld, die absoluut elke overheidsdienaar een sekreet vindt, nee, da's niet mijn opvatting. En ook een Peter van Straaten (die ik overigens zeer bewonder), die zo'n hekel aan Van Agt ten toon spreidde, da's ook niet mijn invalshoek. Niet dat ik het eens ben met Van Agt, dat zeker niet, maar ik geloof niet dat ze als persoon - neem nu Brinkman - daar in Den Haag zitten te broeden van hoe kan ik die kunstenaars nou weer eens in de tang nemen. Dat hun daden verkeerd uitvallen en pijn doen aan betrokkenen, dat moet je wel signaleren natuurlijk. Dat moet je doen met de jou ter beschikking staande middelen en het is ook terdege gebleken in het verleden dat dat nut had. De hele milieubeweging is ontstaan bij de mensen, niet bij de overheid. Die Club van Rome sprak dan wel, maar daar werd niet naar geluisterd, dat had geen impact. Terwijl als er iets bij de burgers ontstaat, dan moet de overheid langzaam maar toch gaan luisteren.

Betekent dat meer dat je de realiteit op je af laat komen dan dat je het gevoel hebt een boodschap te moeten uitdragen? Dat is moeilijk te zeggen. Simonon beschrijft dat ergens in zijn boek 'De roman van de mens': Waarom zit een jochie tot diep in de nacht honderd keer een zinnetje te schrijven, iedere keer weer op een andere manier? Tja, waarom? Als heel klein jochie kreeg ik van een kennis van m'n ouders, die

in de papierhandel zat, ontelbare kladbloes en dan zat ik altijd maar te tekenen, handjes, voetjes, een vent die hardliep bijvoorbeeld, niet van opzij, maar van voren moest je toch ook kunnen zien dat ie hardliep. Waarom? Daar is geen verklaring voor.

Hoe ben jij nou juist tot tekenen gekomen, waarom niet een andere uitdrukkingvorm?

't Was bij mij altijd vertellen, van jongs af aan. Andere kinderen deden dat in woorden, deed ik ook wel, maar 't was al gauw in tekeningen vertellen wat er gebeurde, bijvoorbeeld voor de klas op de lagere school op het bord tekenen. En trouwen ook vaak tegen beter weten in. Want later werkte ik als jongen bij Douwe Egberts en daar waren best mogelijkheden om de reclamekant op te gaan, maar ik zei nee, ik heb hier gesolliciteerd om op de tekenstudio te komen en dat is nog steeds wat ik wil. Ook al kon ik die andere kant op waarschijnlijk veel meer bereiken, ik wilde tekenen en anders niets.

Thuis waren ze dan ook niet enthousiast dat ik bij D.E. weging om vervolgens naar een reclamebureau te gaan als tekenaar. Dat was bij het befaamde reclamebureau Delamar en na een paar jaar ben ik freelance voor mezelf begonnen, met strips tekenen.

Hoe gaat dat nou in z'n werk, stripverhalen maken?

Ik maak nu weer een dagstrip, dat is zeer arbeidsintensief en zeer bindend. Ik heb dat een tijdje niet gedaan, omdat je er naar alle kanten mee vastzit. Maar constant maak je dingen mee en die zou je eigenlijk willen vertellen. Nog niet eens direct aan andere mensen.

Soms had ik wel een fictieve figuur om aan te vertellen, die had een naam en die bestond in werkelijkheid ook, maar die heeft nooit strips gelezen en daar maakte ik het eigenlijk

voor. En die zei dan: „nou, da's wel een beetje makkelijk gemaakt" of „daar snap ik niks van". Maar verder ben je louter voor jezelf verhalen aan het verzinnen en zo'n verhaal probeer je zo te maken, die sfeer en spanning zo op papier te krijgen, dat je daar als maker plezier aan beleeft. En dan is 't natuurlijk prachtig als het ook geplaatst wordt. Dat bind je dan weer vast, dan móet je gewoon iedere dag, iedere maand en om de twee maanden een nieuw verhaal hebben enz. Dus die verplichting leg je dan zelf op. Maar het is gewoon prettig en heel lekker om te doen.

Maak je elke dag één strip of een aantal vooruit?

Ik maak vooruit. In dit geval maak ik iedere drie weken 21 plaatjes. Drie weken heeft 18 dagen voor een krant, dus loop ik elke drie weken drie plaatjes vooruit en die mag ik dan per jaar opnemen als vakantie of om andere dingen te doen. Want echt vakantie hoef ik niet; da's voor mij geen probleem, dus er vallen gewoon weken tussenuit om andere dingen te doen. Ik heb toen ik met deze verhalen begon – dit zijn een soort detectiveverhalen – op een wat ingewikkelde manier aan mezelf eisen gesteld waaraan zo'n verhaal moet voldoen. Eerst was ik bang dat ik na verloop van tijd een tekort aan verhalen zou krijgen, dus ik ben eigenlijk met een noodgang verhalen gaan verzinnen. Ik heb een stuk of zes verhalen in m'n hoofd en iedere keer kom je dan weer dingen tegen dat je denkt: o ja, dat is de moeite waard om mee te nemen. Dan groeit het eigenlijk al in je hoofd. Ik ben een tekenaar die van tevoren ziet, dat wil zeggen in vrij gedetailleerde vorm, wat er op papier moet komen.

Aan welke 'wetten' moet zo'n stripverhaal voldoen? Kan maar alles in zo'n strip?

De essentie van alles is: je creëert zelf een wereld en op dat moment was je nog vrij. Maar zodra je dat wereldje hebt gemaakt, dan bestaat het eigenlijk reëel, maar heeft ook z'n eigen wetten. Bijvoorbeeld, bij 'Kraaienhove' had ik er moeite mee of er wel een telefoon kon worden gebruikt. En zo teken ik altijd antieke auto's, als er toch auto's (waar ik de pest aan heb) in voor moeten komen.

Maar plaats je daarmee niet die strips in een bepaalde tijd? Antieke auto's, dan ook een oude telefoon, enz.?

Nee, ik – ja, da's wel eigenzinnig – maak de tijd van zo'n strip. Kijk. Marten Toonder heeft ook zoiets gedaan. Die trekt Heer Bommel wel een jasje aan, geen broek, dus die bepaalt

opeens van dit vind ik gekleed, verder geen gelul. Disney heeft hetzelfde gedaan. Je creëert een wereld, een toneel, maar op hetzelfde moment bepaal je zelf wat er wel en wat er niet kan. Bijvoorbeeld voortplanting, daar heeft toch nog nooit iemand bij Bommel over nagedacht... dat hoort er niet in thuis. Als je dat goed doet, dan accepteert iedereen dat ook. Zolang jij die wereld goed consequent volhoudt – en dan kan het Kafka zijn of wat dan ook – dan gaat die wereld voor jou bestaan en ook voor de lezer herkenbaar worden. Binnen die zelfgeschapen wereld stel je dan natuurlijk ook weer grenzen, waar je niet overheen kunt gaan, maar dat ligt tamelijk ruim. In feite kan alles, nou ja, heel veel, want de grens is eigenlijk slechts de grootte van je papier. Uit dat consequent volhouden van die eenmaal geschapen wereld, leer je ook de maker kennen. En dat is ook de bedoeling.

De lezer moet zich kunnen identificeren met de strip, of althans met een deel ervan, of met de dingen die er in gebeuren en die mensen zelf ook doen. Bijvoorbeeld, slapen mensen ooit in jouw strips?

Bepaalde figuren wel, andere niet, omdat ik het van die laatste genant zou vinden als ze slapen. Er zit wel een bepaald ritme in natuurlijk, zoals af en toe is het donker e.d. Maar laat ik het anders zeggen. Een klein kind kent het verhaal van Doornroosje al van woord tot woord. En toch laat ze elke keer dát verhaal lezen aan een oom of tante. Waarom? Omdat ze de interpretatie van die mens op dat voor haar bekende verhaal wil horen. Dat kind krijgt zo een indruk van die oom of tante. Je bent met iedere vorm van kunst – al vind ik dat een groot woord voor wat ik maak – immers op zoek naar het karakter van de maker. Dat stukje papier dat hij heeft gemaakt is alleen een opstapje om hem te leren kennen. Soms nemen bepaalde tekenaars – ook heel grote – afstand van eerder gemaakt werk, dat is zo'n rot streek tegenover de kopers, want die wilden iets hebben dat écht van hem was, meestal omdat ze daar zelf verwantschap mee voelden. We zijn constant op zoek naar het karakter van anderen, om een mens te leren kennen, om daarin weer iets van jezelf te herkennen. Je wilt karakters leren begrijpen en vandaaruit de gedragingen van mensen verstaan, in romans, in het dagelijks leven, enz.

Zolang iemand met overtuiging een eenmaal ingenomen standpunt blijft overdragen of juist overtuigend zijn of haar verandering van standpunt weet uit te leggen, dan vind ik die persoon een boeiend karakter blijven, ook al hoef ik het niet

met dat standpunt eens te zijn.

Genieten strips duidelijk je voorkeur boven het maken van cartoons, of boekillustraties of reclametekeningen?

Ja, reclametekeningen maak ik ook nog wel af en toe, gewoon omdat je dat financieel wel eens nodig hebt, maar dat heeft niet mijn grote liefde. Het gaat mij, zoals eerder gezegd, om het vertellen en strips bieden mij daarvoor nu eenmaal de meeste mogelijkheden. Alles wat ik meemaak, waarover ik denk, wil ik kwijt en dat doe ik door elke morgen achter m'n tekenplank te gaan zitten en te vertellen, dan schep ik mijn wereldje.

Toch maak je voor EGO al jaren cartoons, al heb je ook wel een tijdje strips gemaakt.

Ja, maar toch heel anders dan bijvoorbeeld een Opland, die de hele dag met z'n neus op het dagelijkse actuele nieuws zit en daar tekenend iets mee doet. Er zijn wel dingen die me storen, verontrusten en dan geef ik daar op mijn manier uiting aan. Dat is niet door met een spandoek naar Den Haag te lopen (wat ik overigens prima vind), maar ik ga dan tekenen. En als het dan ook nog gedrukt wordt is dat natuurlijk leuk, voldoet ook wel aan een behoefte. En 40 stuks of 400.000 kan me niet zoveel schelen, ik heb m'n verhaaltje gedaan en dat heeft iets bevrijdends.

Je vindt jezelf dus geen cartoonist, maar een verhalenverteller?

Ja, je moet kiezen voor een vorm om over te komen. Een cartoonist doet dat in één tekening, voor mij is het de strip. Dat is een opgave, want je moet iedere dag weer opnieuw met iets komen, dat geeft spanning. Ook moet het hele verhaal zó zijn, dat de lezer na een maand nog weet waar het eigenlijk over ging. Het mag ook niet te simpel zijn, het moet een bepaalde opbouw hebben; dat zijn allemaal dingen die je spelenderwijs leert, hoopt te leren althans.

Bewonder je andere tekenaars?

Ja, Ronald Searle in Engeland en de Amerikaan Steinberg o.a., terwijl ik in niets op ze wil lijken en ook gewoon op zoek ben naar mezelf. Dat is het aardige van tekenen (en schrijven ook trouwens), dat je kunt terugkijken op werk van tien of twintig jaar geleden en kunt zien of en hoe consequent je eigenlijk zelf in je gedachtenwereld was en bent. Dat zoeken naar jezelf is een behoefte die denk ik toch vrij veel mensen hebben.

Heb je succes met je werk in het buitenland? Of heb je een typisch Nederlandse humor, waardoor je bij voortduring oploopt tegen het in het buitenland niet begrepen worden?
Ten tijde van de cartoon-rage (iedere krant had toch wel 6 of 7 cartoons, grafische grappen) kon je internationaal wel wat kwijt, maar in 't algemeen ben je nu toch wel gebonden aan Nederlandse toestanden voor je actuele tekeningen, zoals ik dat doe. Strips zou je overigens nog wel kunnen verkopen aan het buitenland. In strips poneer je gewoon een heel eigen wereldje, maar met cartoons heb ik toch een te Hollandse kijk op zaken.

Maar die prent van jou van het Amerikaanse vrijheidsbeeld met dat verbodsbord voor homofielen in de hand, die sloeg internationaal ook goed aan?

Ja, die heb ik natuurlijk niet vanuit een Amerikaanse visie gemaakt, maar vanuit een Nederlandse kritiek op de

Amerikaanse visie op homofilie. Da's puur Hollands! En die maak ik dus niet met de vooropgezette bedoeling er internationaal succes mee te hebben. Het is gewoon mijn reageren op een misstand. Die prent is geloof ik in eerste instantie naar de VARA-gids gegaan. Wordt ie dan internationaal opgepikt vervolgens, dan is dat leuk meegenomen achteraf.

Jij hebt een zéér herkenbare tekenstijl. Is dat je handelsmerk of kan je niet anders?

Ieder mens heeft een eigen stijl, handschrift, manier van lopen. Je zoekt net zo lang tot je een verhaal zó kunt vertellen, een grap zó kunt tekenen, dat dát je eigen handschrift wordt. Sommigen kunnen dat heel vlot, vanaf het begin, anderen moeten daar lang naar zoeken. Steinberg kwam destijds met z'n eerste boek 'All in line' en gaf daarin een manier van tekenen weer die heel simpel was, pardon leek en die heel veel mogelijkheden bood. Iedere tekenaar ging toen een tijdje zo tekenen, omdat dat zo veel mogelijkheden gaf. Dat vind ik prachtig. Ik hoef er ook eigenlijk nooit over na te denken hoe ik iets zal gaan tekenen.

Jij hebt veel tekenwerk nodig, vergeleken met bijvoorbeeld Arend van Dam of Stefan Verweij. Gebeurt dat bewust en treden daar veranderingen in op in de loop der jaren?

Dat is moeilijk te zeggen. Kijk, als ik in een boekhandel sta en ik pak Honoré Daumier, Cavarini, Gustave Doré... dat vind ik prachtig om die tekeningen te bekijken. Dat is niet te beredeneren, daar voel je je lekker bij. In dat genre zit je zelf ook, in die wat romantische wereld... en ik zit steeds net zo lang te klooiën tot ik dat bereikt heb. Zo zie ik in m'n strips toch wel steeds weer iets, waarin ik m'n boompjes kwijt kan. In 't begin tekende ik wat voorzichtiger, maar dat zou ook wel onder invloed van de druktechnieken kunnen zijn, dat je wat zwaarder moet tekenen, anders gaat er zoveel verloren. Ik ben dus wat zwaarder gaan tekenen, maar ik dacht niet dat er wezenlijk iets in mijn stijl is veranderd, ook niet in mijn hele gedrag trouwens.

In een interview werd je eens omschreven als een tekensneltrein. Kun je iets zeggen over je werkwijze? Je komt misschien wel wat gemakkelijk, losjes levend over en dat lijkt niet zo te rijmen met je enorme produktie. Werk je

misschien toch heel gedisciplineerd?

Ja, ik teken heel snel. Ik kan ook net zo makkelijk op z'n kop tekenen, kost me geen moeite. (doet 't lachend voor) En gedisciplineerd? Ja, iedere morgen om 8 uur precies zit ik achter die tekentafel en dat ook zaterdag en zondag, dat maakt niet uit. Het hele jaar door, behalve als hier iemand z'n been breekt of zoiets, maar dat zijn storende elementen in mijn bestaan.

En 's avonds om 5 uur stop ik, dan ga ik een krantje lezen en eten en 's avonds wat schetsen, lezen, een puzzeltje doen of zoiets. Maar je bent er constant mee bezig, ik althans, dus ik wacht niet tot het laatste moment vlak voor ze een tekening komen ophalen. Ik maak tekeningen altijd vooruit, want er kan iets tussenkomen en dan zou je het niet klaar hebben. Met dagstrips moet dat sowieso, maar ik doe het met al m'n werk. Zo werken vind ik bevredigend.

Nog iets over die werkwijze: het voortdurend onder druk moeten werken, produktie moeten leveren, is dat niet een wat stressig bestaan?

Mijn ideaal was altijd lekker tekenen. Stress? Nee, daar heb ik geen last van. 's Middags bellen ze me op: teken daar of daar wat over, 's avonds zit ik met m'n schetsboekje, maar maak dan vaak niks hoor en ook al denk ik dan, tjonge daar weet ik niks over, toch heb ik 's morgens bij 't wakker worden altijd de oplossing. Dat gaat altijd door.

En je denkt dat dat gezond is, altijd maar met je vak bezig zijn?

Dat weet ik niet. ... Mijn huisarts zei onlangs: „Als je een DC10 was, hield ik je aan de grond.“ (schaterl). Ik vrees dus het ergste.

Maar alles en alles is bruikbaar, of althans bij alles wat ik zie denk ik: waar kan ik dat bijgebruiken? Dat gaat onbewust. Bijvoorbeeld. ... dat is nog een mooi verhaal. ... we waren in de vakantie bij kennissen in Duitsland geweest en die hadden een zwembad onder het huis. Zegt mijn dochter op de terugweg in de auto: „Ojé, nou krijgen we weer een tekening met een zwembad onder het huis.“ Dat was ik mezelf nog niet eens bewust, maar dat zit er dik in. Of: ze komen een of ander muziekkapparaat brengen voor m'n zoon en ik moet net een tekening maken, tja, dan komt dat ding er ergens in. Het is net als bij een kind dat alles op eetbaarheid wil proberen, zo wil ik alles gebruiken, dat gaat automatisch.

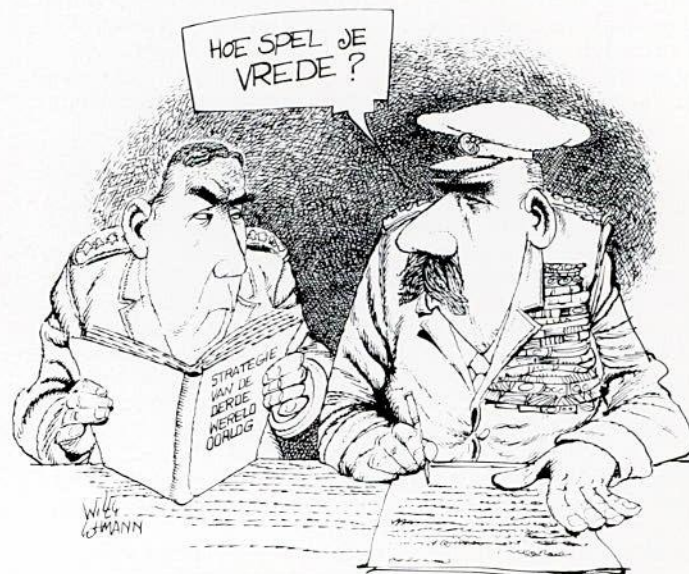
Je bent kennelijk niet bang dat je inspiratiebron nog eens opdroogt?

Nee, dat gaat gewoon door. Wel werd ik me ervan bewust, of liever anderen maakten me erop attent, dat ik omaatjes nog steeds tekende met brilletje en knotje, totdat ze zeiden: „maar da's tegenwoordig menigmaal een hippe meid van in de veertig op weg naar de moedermavo, da's een oma.“ Of een spoortrein, dat is voor mij vaak nog een stoomlocomotief met een rookpluim erboven. Dat soort dingen moet je natuurlijk wel aanpassen om bij te blijven of ... je blijft je eigen wereldje scheppen. Dat mag óók, maar dan 'lieg' je wel bij het leven natuurlijk.

Over 'liegen' gesproken, of 'de' werkelijkheid wat anders weergeven liever gezegd. Militairen – en vooral de wat hoger gegradueerden – worden in jouw tekeningen nog wel eens wat minder intelligent afgebeeld, soms zelfs als wat domme figuren. Heb je wat tegen militairen?

Nee, ik ben zelf vervroegd in dienst gegaan, omdat ik zeker wist tekenaar te willen worden en je kon toen – zo'n dertig jaar geleden dus – nergens solliciteren, want je moest nog in dienst. Het idee om dienst te weigeren is nooit bij me opgekomen, kwam ook nauwelijks op in die tijd. En toen zeiden ze: wat wil je worden? Nou (grinnikt), ik wist niet eens dat je wat kon worden in dienst. En die man vroeg: „Officier, onderofficier, chauffeur ...?“ en ik zei: „Nou, officier dan maar.“ Je kreeg vrij zware tests (in Amersfoort) en die vond ik leuk. Toen kwam ik bij de SROI (nu SROKI: School Reserve Officiëren en Kader Infanterie) in Ermelo. Die opleiding vond ik minder leuk, maar de parate diensttijd weer wel. En je kwam nog eens ergens, terwijl ik dus nooit Utrecht uit was geweest in m'n jeugd.

Oja, de vraag was of ik wat tegen militairen heb? Nee dus! En als ik ze soms wat dommig afbeeldt, gebeurt dat niet zo bewust en zeker niet om te kwetsen. Maar er zijn natuurlijk overal mensen met een beroepsdeformatie, ook onder militairen, en als tekenaar moet je nu eenmaal een beetje chargeren om je bedoelingen over te laten komen. Dat mag vind ik.

Ik geloof niet in anti-militarisme, omdat dat niets met het leger te maken heeft. Ik bedoel: oorlogen ontstaan op een andere plaats en een andere manier en dan zijn militairen daar altijd bij betrokken. Dat is tragisch en afschuwelijk, maar als je zou zeggen we doen de militairen en de legers weg en dan is de wereld verbeterd, daar geloof ik geen barst van. Wel geloof ik nu, dat er met déze bewapening een hele nieuwe fase is ingetreden, dat je met die kernwapens ook niet kunt zeggen, daar is nog iets vóór te zeggen. Dit moet nu gewoon stoppen, want we gaan echt naar de verdommenis, daar ben ik heilig van overtuigd.

De volgende vraag was dan ook eigenlijk – omdat je nogal wat tekeningen maakt over het kernwapenvraagstuk – of jij het kernwapen wel zo geïsoleerd ziet? Want je maakt ook tekeningen over het geweld tussen twee mensen in z'n meeste directe vorm.

Jaja, ik geloof dat kernwapens ook maar een fractie zijn van de hele klerezooi... denk maar aan de biologische, chemische en ruimtewapens, die ze aan het ontwikkelen zijn. Dat hele gedoe rond die bewapening vind ik niet eens zó van belang. Als ik de haat vaak zie, gewoon onder de mensen... die is in feite véél angstaanjagender dan al die kernwapens bij elkaar. Want zolang die haat niet weg is, is het uitzicht hopeloos. Dat men dacht na de tweede wereldoorlog, met meen ik zo'n 50 miljoen doden, zó erg, dat zal nu wel nooit meer gebeuren, daar geloof ik niet in. Was 't ook niet wijlen prof. Röling, die zei: misschien moeten ze eerst maar eens ergens een atoomongelukje hebben, misschien dat de mensheid dan wakker schrikt, als er 100.000 mensen ter plekke dood vallen en men de gevolgen ziet. Maar 't is toch in feite te zot, dat je je zoiets moet gaan voorstellen, want anders krijgen we ze niet wakker. Ik vind dat diep tragisch zo'n gedachtengang.

Tot slot nog een heel andere vraag: heb jij nog specifieke plannen voor de toekomst, met betrekking tot je tekenwerk? Bijvoorbeeld zoals Stefan Verweij – en meer tekenaars trouwens – de absolute wens heeft ooit vroeg of laat nog eens een kinderboek te maken, om maar iets te noemen. Heb jij ook zulke plannen of idealen?

Ja, die zijn er. Nou, niet zo gigantisch, maar er zijn bijvoorbeeld plekjes in Drente, die weet ik, die teken ik elke keer weer en nooit lukt het me ze zó in de tekening te krijgen als ik dat graag zou willen. Niet dat plekje, maar dat vermogen om nog eens zo jezelf tot een mechaniek te kunnen

maken, dat je precies kunt reproduceren die stemming, die geur die je rook, dat geluid dat je hoorde, dat moet je kunnen zien in een tekening.

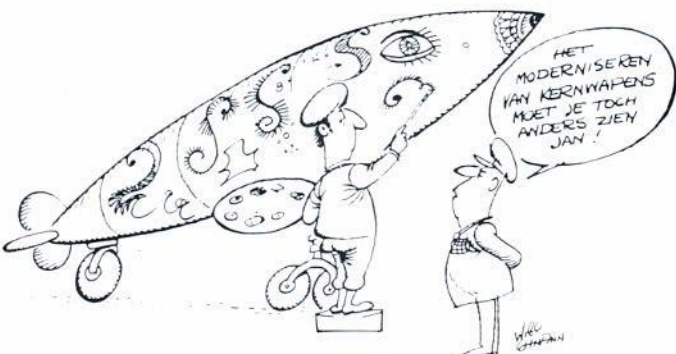
En moet dat een tekening zijn of een schilderij in kleur, want dat laatste doe jij ook?

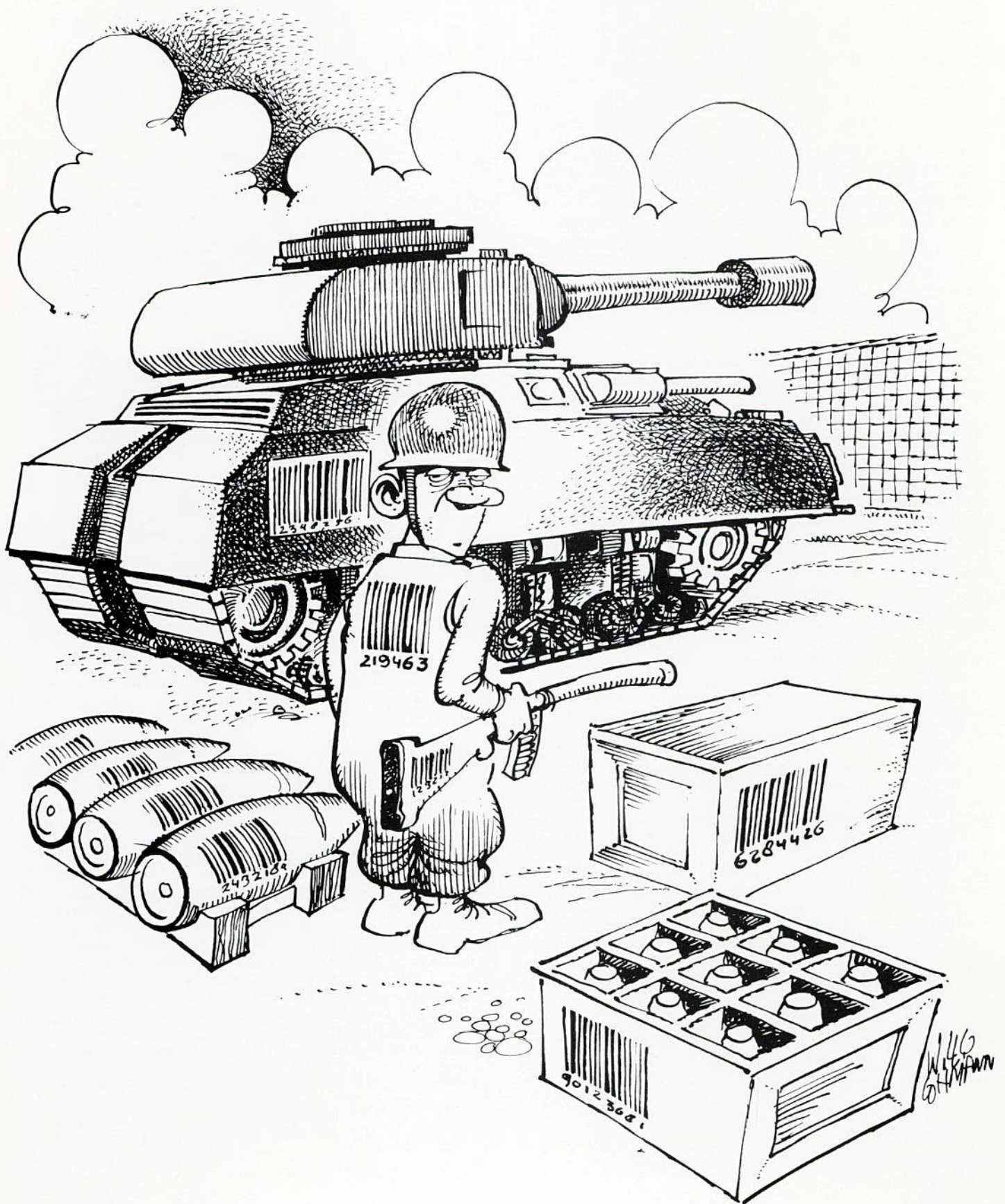
Ja, dat doe ik ook, maar nee, een tekening... want die worsteling met pen en inkt is al een heel gevecht. Dat vind ik zo mooi van die Japanse tekenaar Hokusai, die op 80-jarige leeftijd zei: „Als ik nou nog veertig jaar te leven had, dan zou ik eindelijk een beetje kunnen tekenen.”

Zoiets herken ik, ik weet dat 't er is, maar... Nou ja, een verhaal zó in tekeningen kunnen vertellen, dat de ander daarin precies kan zien en voelen wat jij er als maker in hebt willen leggen, ja, als je zover kan komen, dat zou fijn zijn. Maar misschien is 't maar goed dat je dat nooit helemaal bereikt, dat houdt ook de spanning en het plezier er in. 't Is ook zoiets als met die man hier aan de overkant, die dag en nacht zit te vissen, waarvan ik laatst zei: „Zou dat hengelen hem nou nooit de keel uithangen?” Zegt m'n vrouw: „Maar hij ziet jou de hele dag achter die tekentafel zitten en die zal ook wel denken: zou hem dat nooit eens de strot uitkomen.”

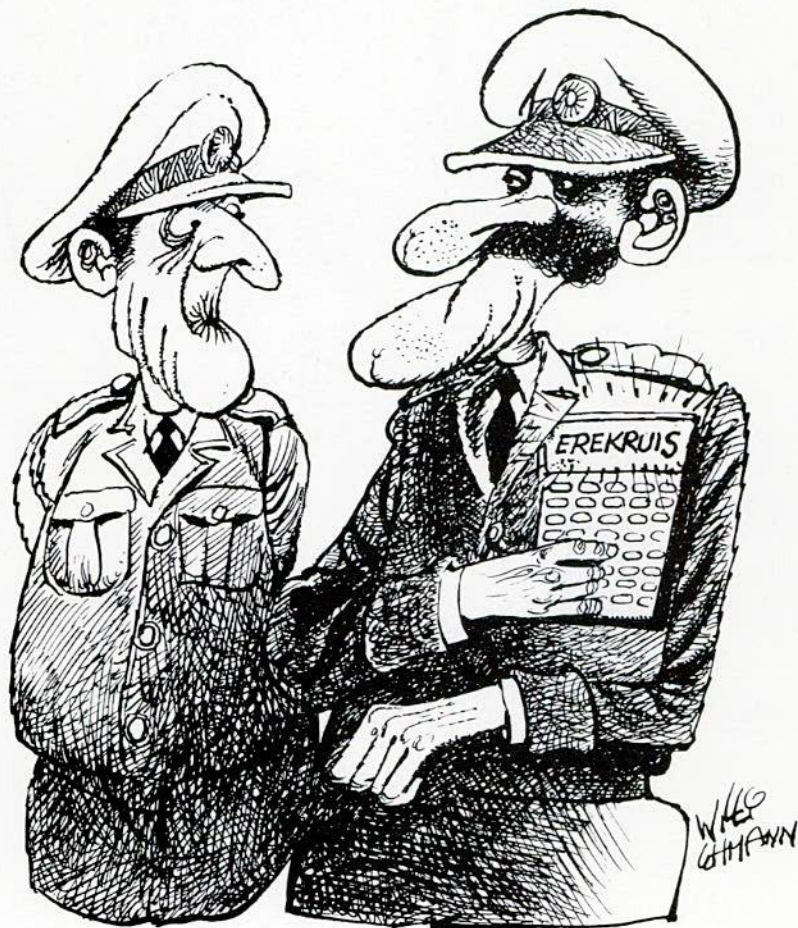
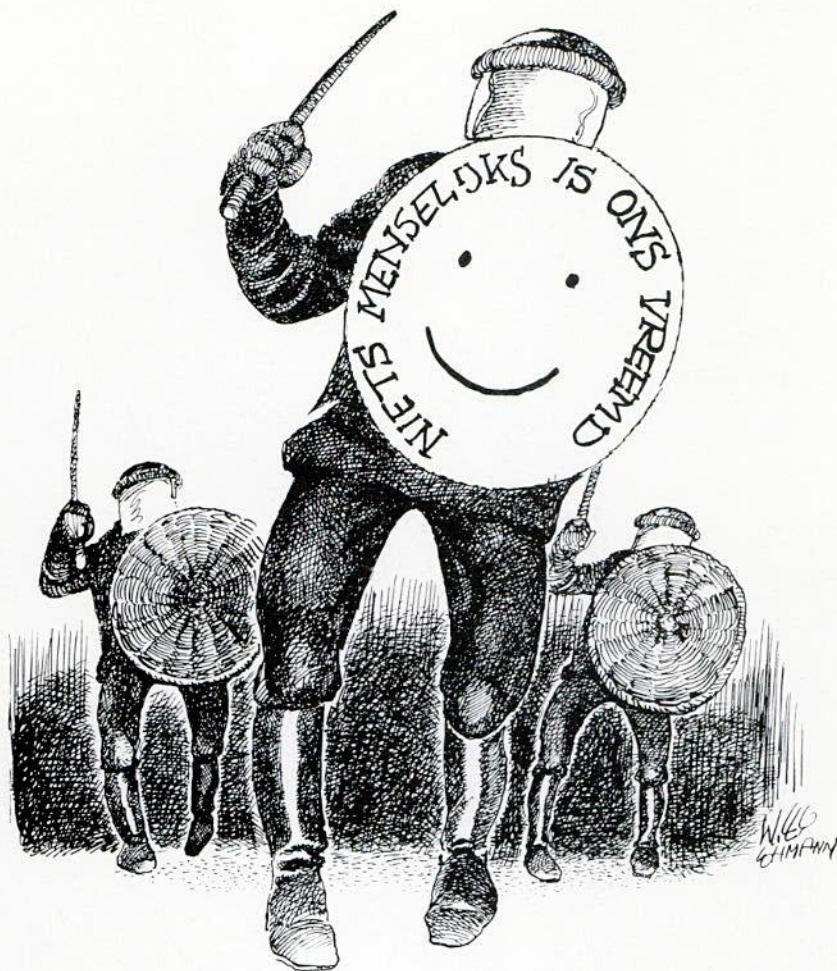
Nee, verveling of zo ken ik nooit, het is elke dag weer anders.

Wim Heijen
Frank Spoelstra

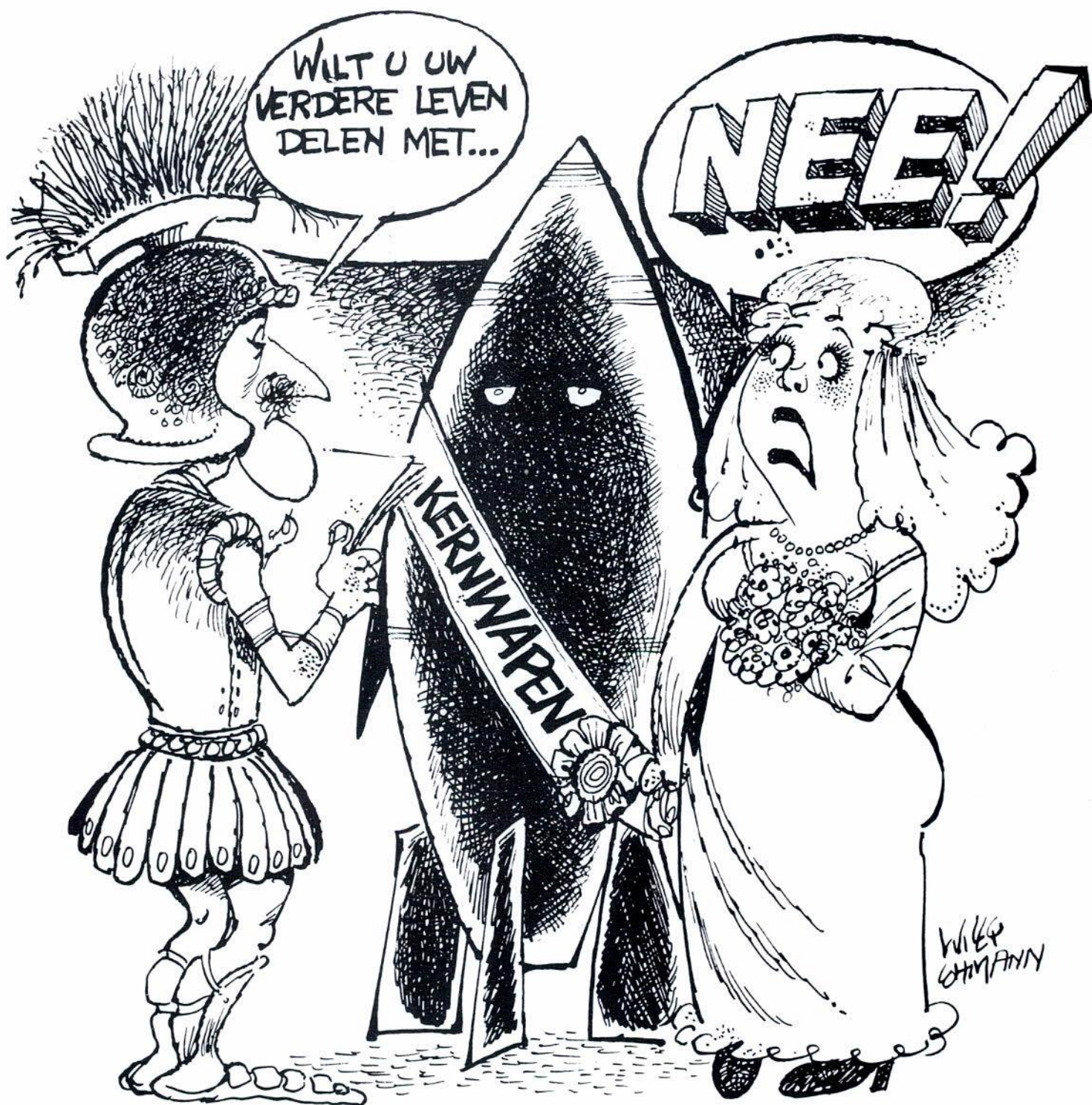

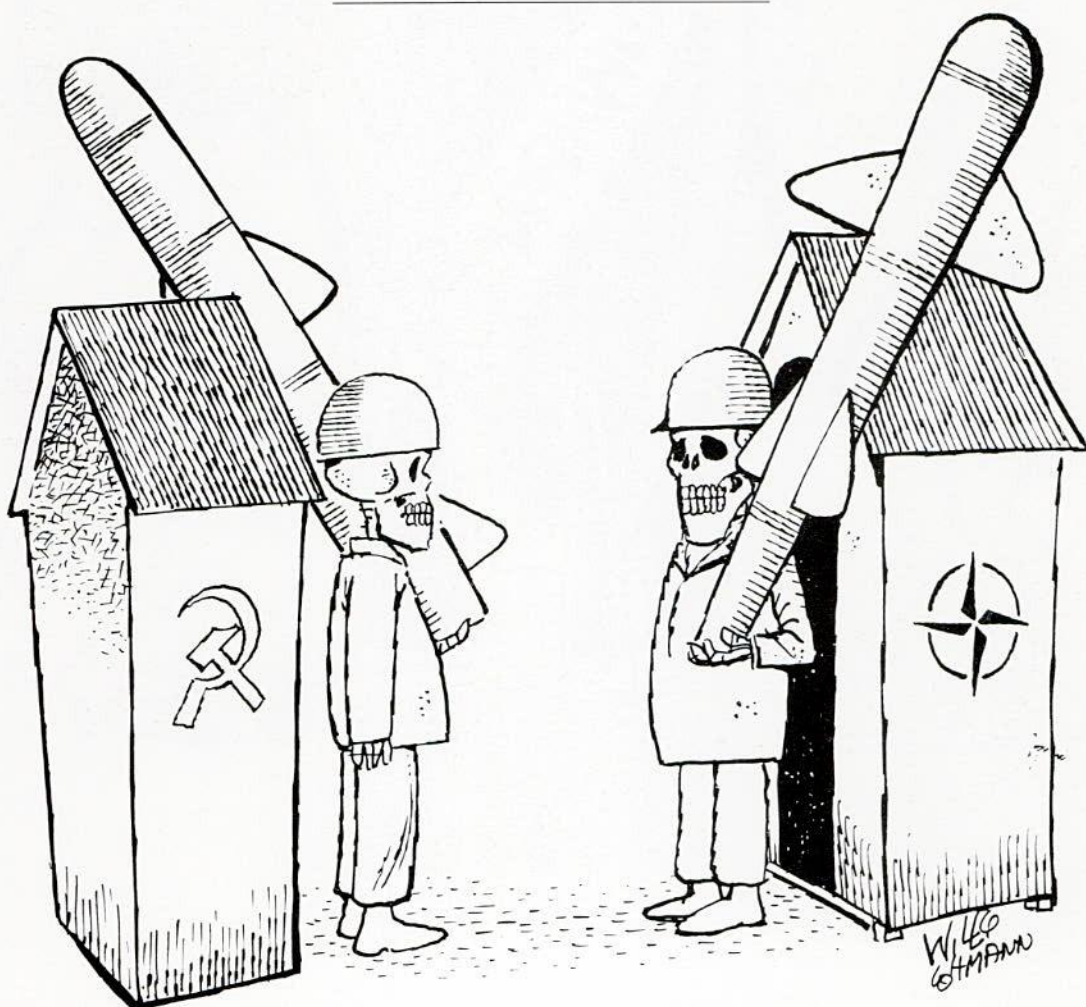
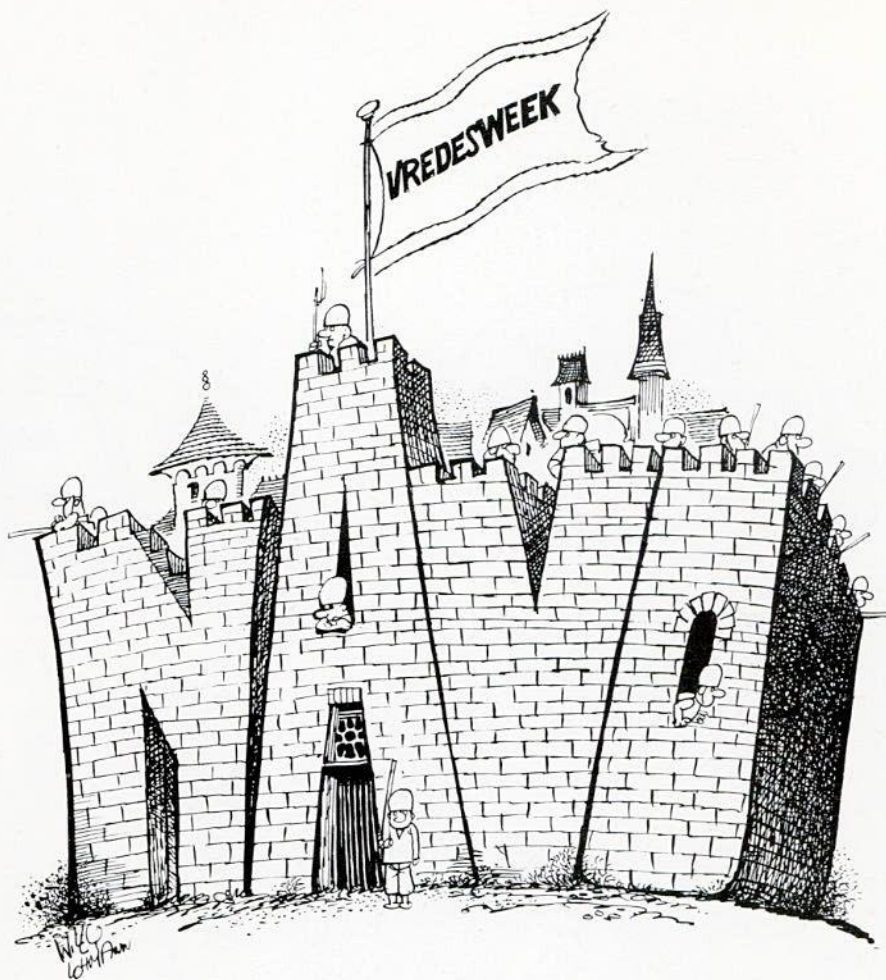

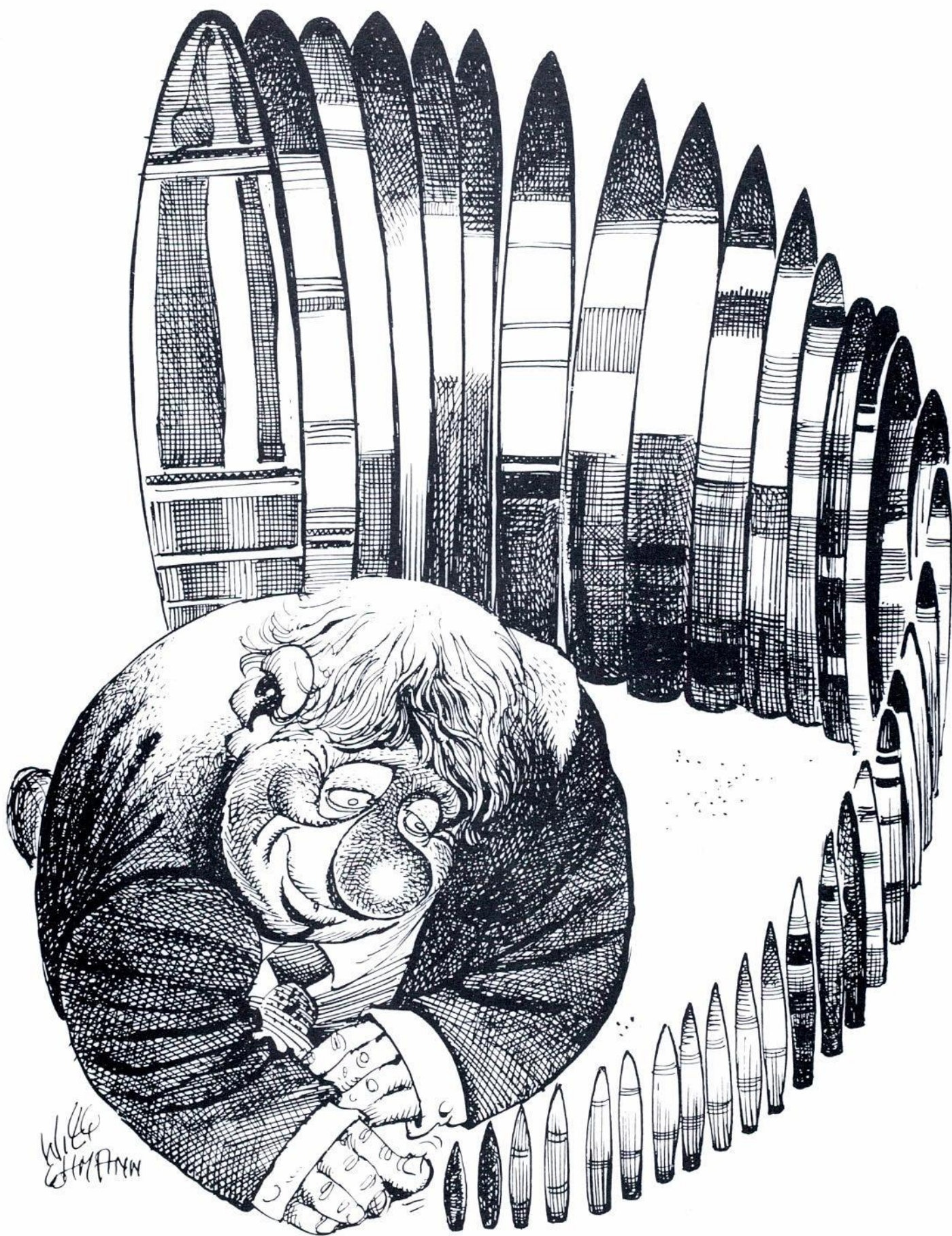
TECHNISCHE ONTWIKKELINGEN IN HET LEGER

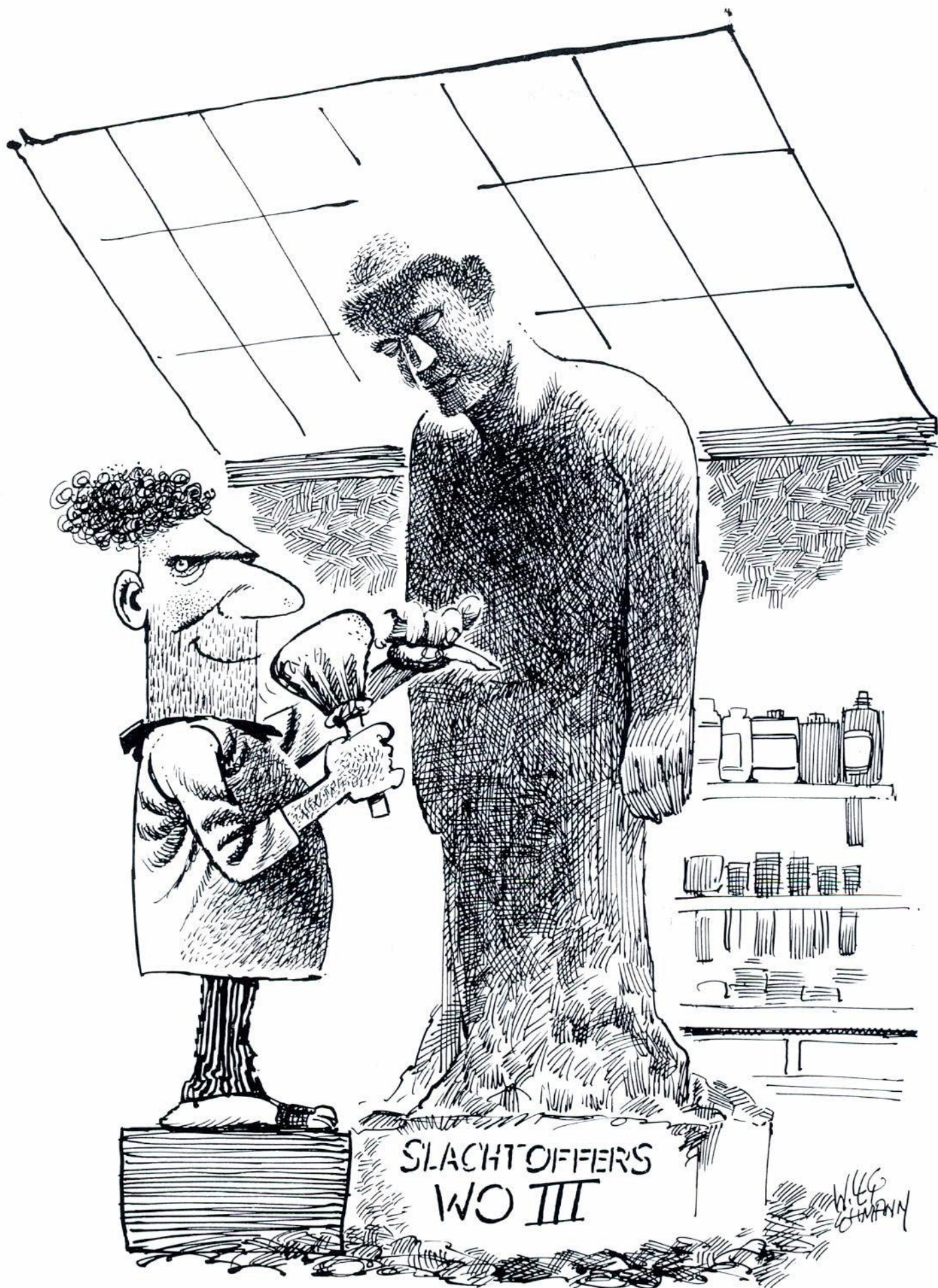

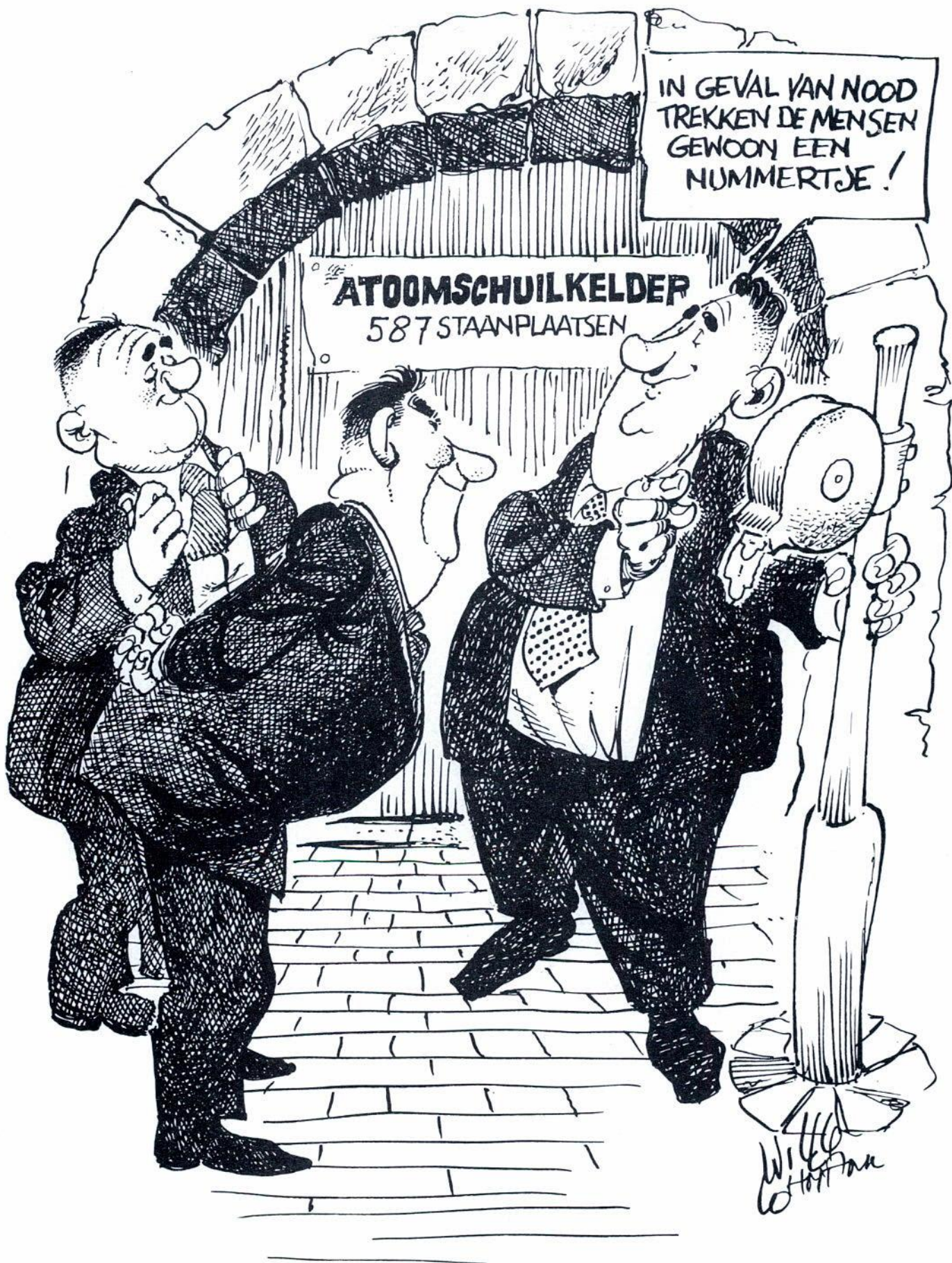

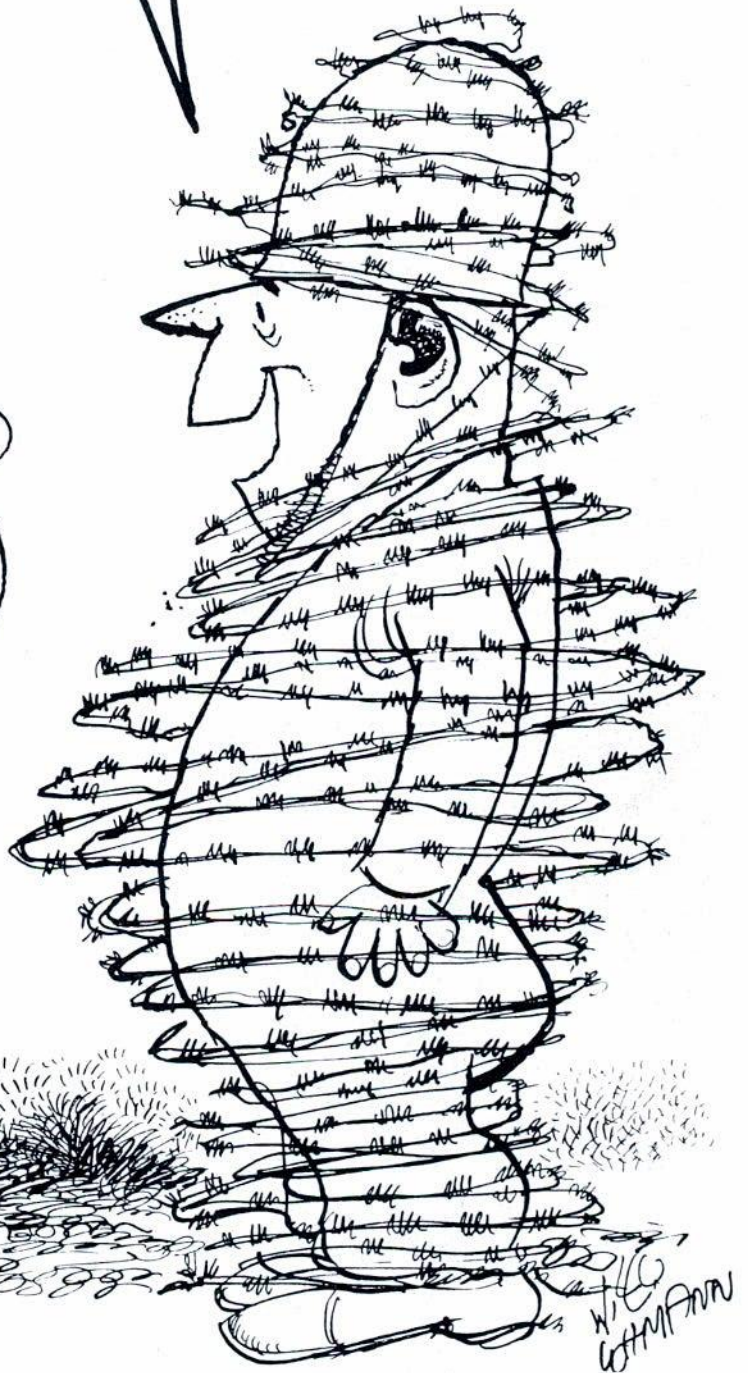

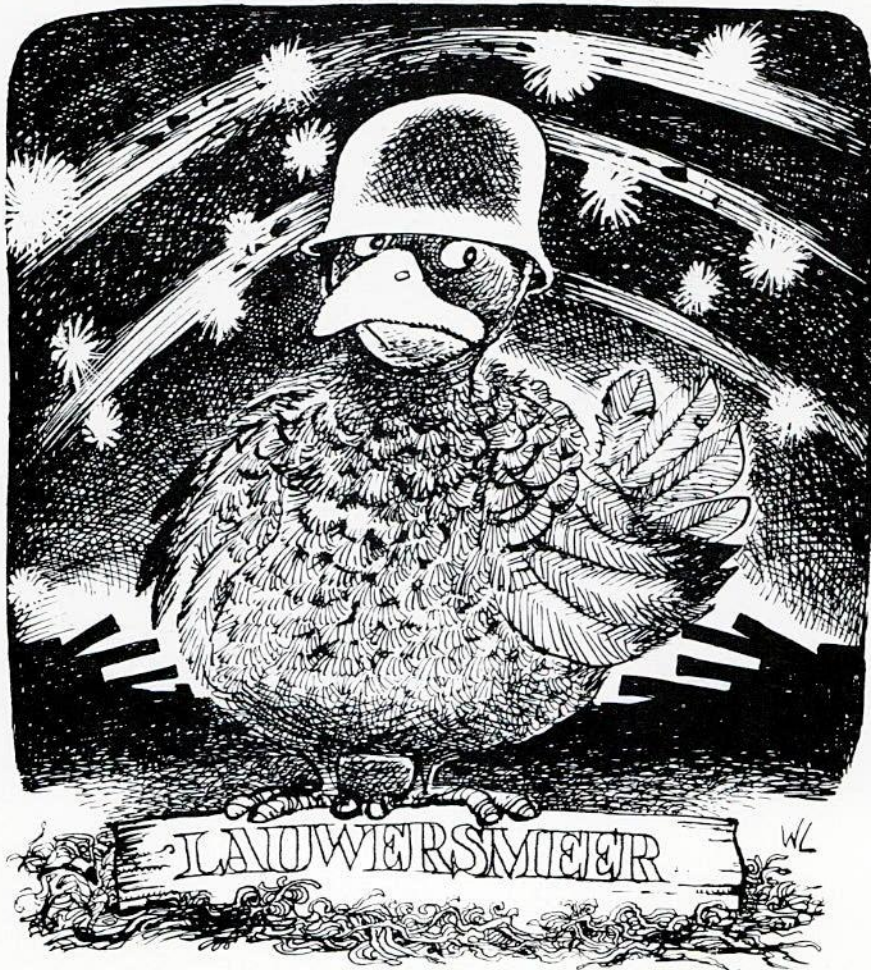

ONZE TAAK IS TOCH
STRIKT DEFENSIEF!

AANDACHT VOOR DE NATUUR

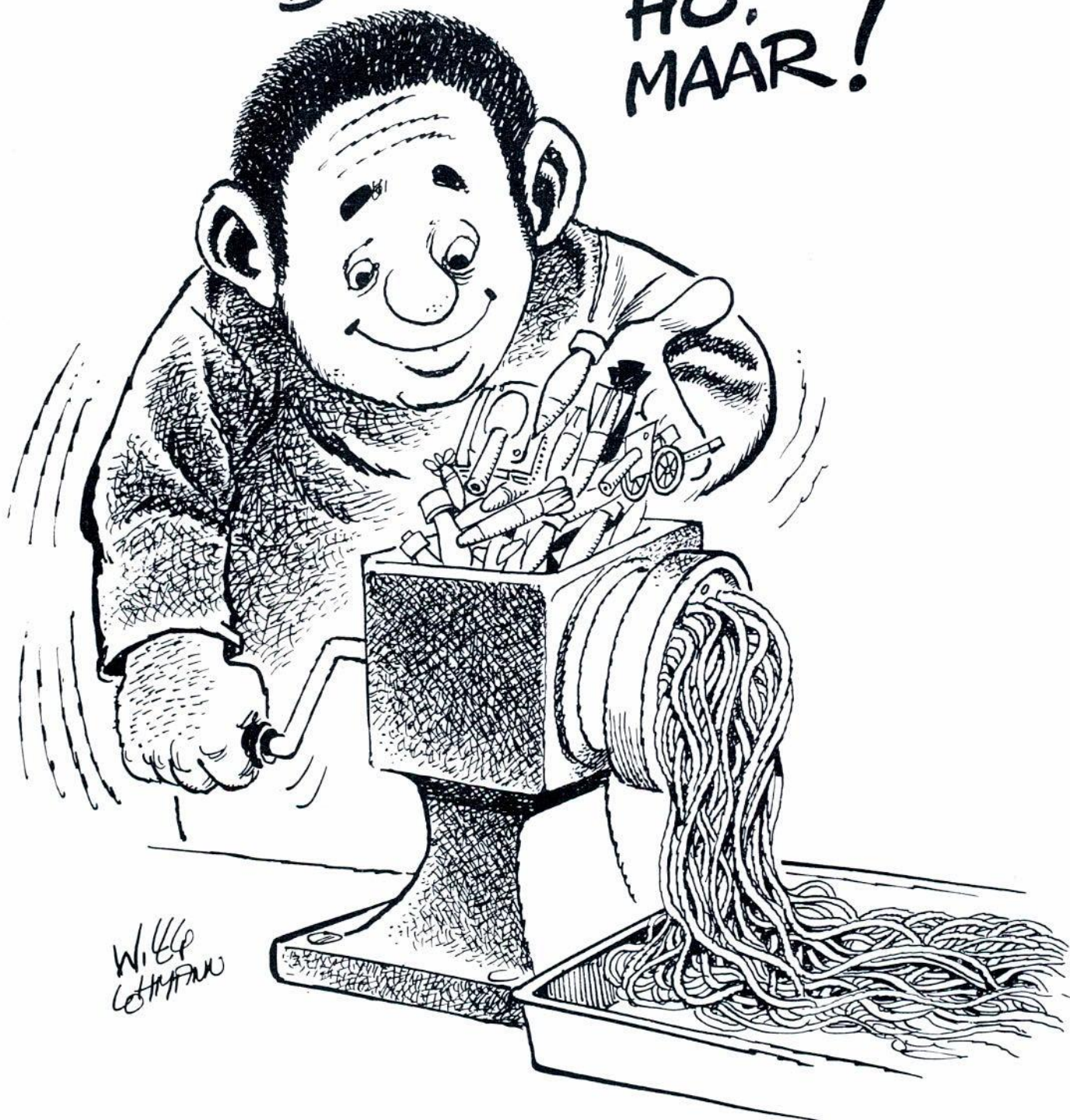

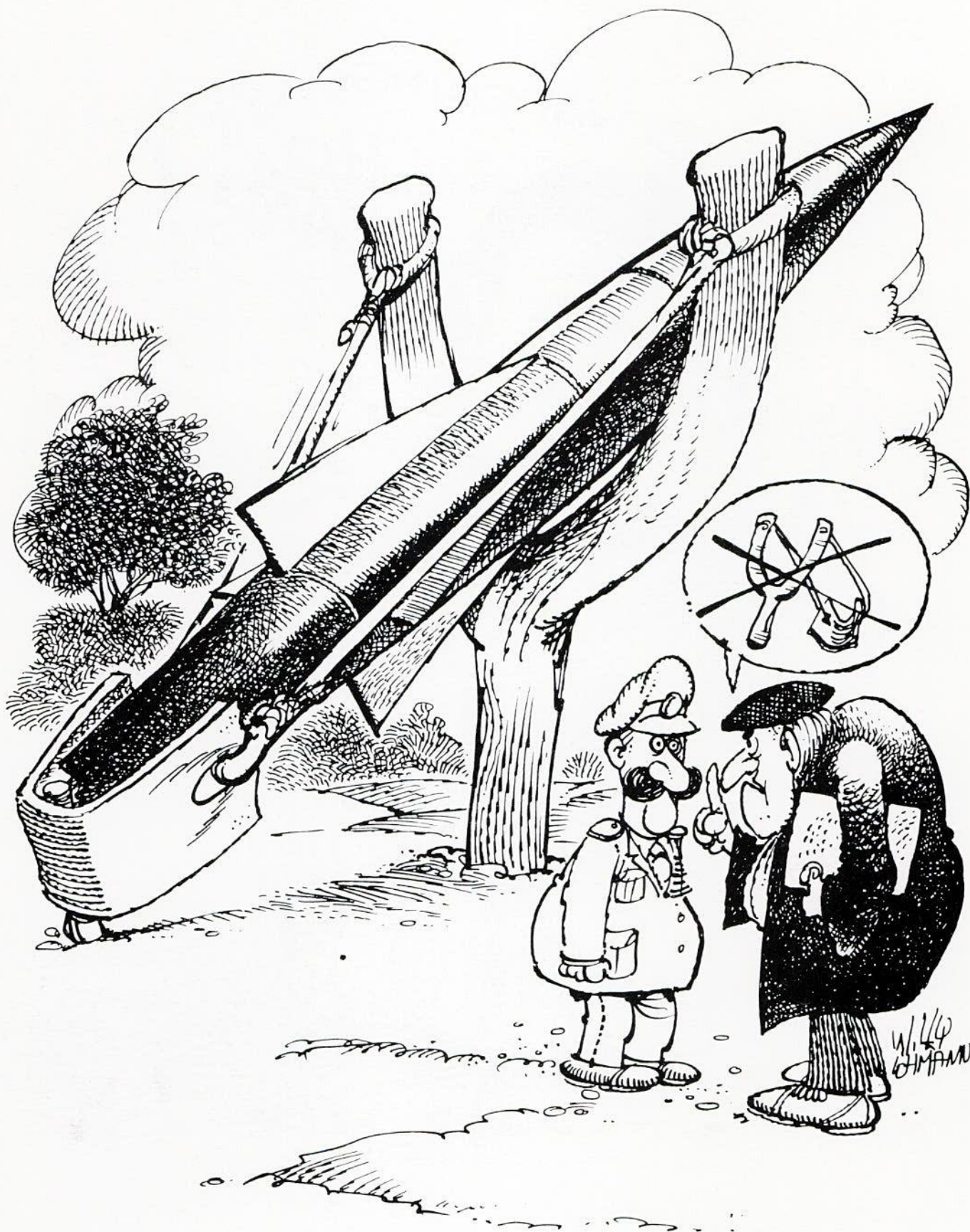

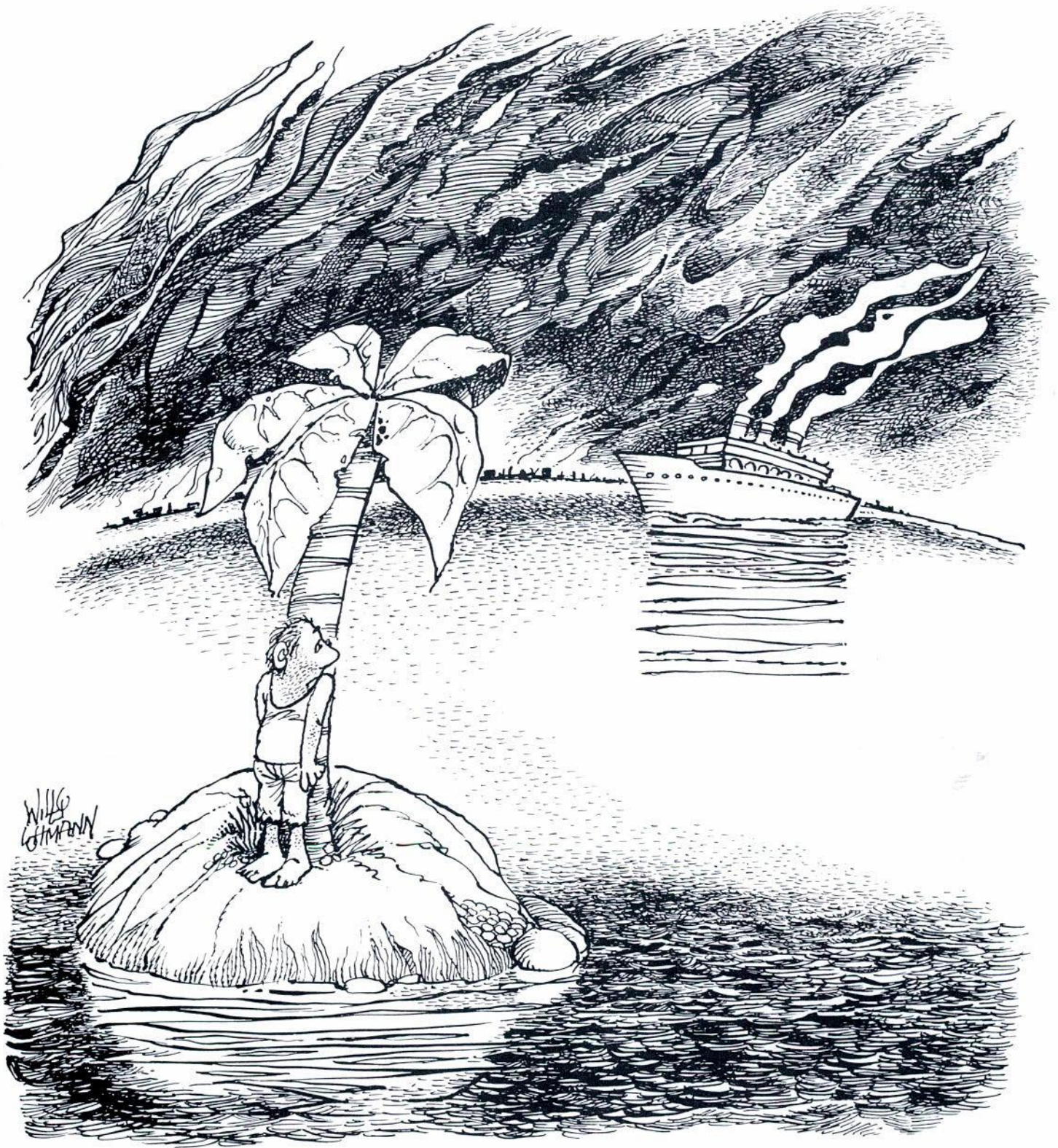

BEWAPENING...

HO,
MAAR!

Verantwoording

Samenstelling: Wim Heij en Frank Spoelstra

Vormgeving en realisatie: Frank Spoelstra

Druk: Brouwer Offset b.v., Utrecht

Uitgave: Bureau Hoofdraadsman
Oranje Nassaulaan 71 3708 GC Zeist